

de scientiis et artibus adeo bene meritus est, ut ipsi protestantes eum « sidus primae magnitudinis » appellent.

4° In oriente, circa idem tempus floruit *Joannes Philoponus*, 500—570; sed multo magis *S. Joannes Damascenus*, circa 700, monachus, qui omnes coevos suos eruditione et subtili philosophandi genere longe superavit. Scripsit opus: « fons cognitionis » in quo breviter Aristotelicam ontologiam primum exponit, dein ex ea haereses refutat, ac tandem sub titulo: « de fide orthodoxa » totam catholicae fidei doctrinam lucido ac methodico ordine explicat; vultque ad eam philosophia tamquam « theologiae ancilla » uti. Ejus opera in Oriente etiamnum maxima auctoritate gaudent, in Occidente magnum in Scholasticos auctores influxum exercuerunt; unde non immerito *Pater Metaphysices*, ac praesertim ontologiae, et auctor theologiae scholasticae dicitur.

5° Exeunte saeculo octavo duo tentamina philosophica initium acceperunt, alterum in Gallia, alterum in Arabia; de quibus mox infra.

CAPUT II.

A CAROLO MAGNO USQUE AD LUTHERUM.

Toto hoc tempore, cui medium aevum vulgo nomen est, ille praecipuus et tamquam proprius character apparet, quod videlicet incultae novae gentes, fortibus moribus praeditae, ad fortia et sublimia quaeque quasi sponte praeparatae, cum primum christianae religionis mysteriis initiatae fuerunt, illis sincere et totis viribus adhaeserunt, illis se suaque omnia tum privata tum publica, tum speculativa tum practica, imbuenda ac penetranda praebuerunt. Hinc etiam scientificam speculationem ac philosophica studia imprimis ad theologicas quaestiones elaborandas, evolvendas, intelligendas, converterunt, philosophiam ipsam aestimaverunt esse ancillam theologiae seu medium ad dogmatum revelatorum explicationem inquirendam. Quod nulla alia melius atque expeditius via fieri posse cum sentirent, quam Aristotelica dialectica, aliisque Aristotelis plerumque, Platonis saepe, doctrinis suppositis; eas universi amplexi sunt scholarum magistri.

In tres periodos passim dividi solet illud aevum, quarum prima sit scholasticae philosophiae praeparatio atque generatio, altera ejusdem evolutio et perfectio, tertia ejus occasus, et ad recentiore philosophiam transitio. Sint ergo:

Articulus 1. Ante saeculum XIII.

Articulus 2. Saeculis XIII et medio XIV.

Articulus 3. A saeculo medio XIV ad medium XVI.

ARTICULUS 1.

Ante saeculum XIII.

Praeter philosophiae Christianae Occidentalis historiam, omittenda non est philosophia Orientalis extra Christianismum illo tempore existens.

- § 1. Initia philosophiae Scholasticae.
- § 2. Philosophia Graecorum et Syrorum.
- § 3. Philosophia Arabum.
- § 4. Philosophia Judaeorum.

§ 1. INITIA PHILOSOPHIAE SCHOLASTICAE.

1° Circa medium saeculum octavum, dum scientiarum studia fere ubique collapsa in Europa jacebant, *Carolus Magnus* exemplo et insigni favore quo *Petrum Pisanum*, *Albinum*, *Alcuinum* Anglum, aliosque scientiarum cultores, ad se accersitos prosequatur, omnimodum earum interitum nonnihil impedit. Quarum ut et progressum magis promoveret, plures scholas instituit, quarum pleraeque successu temporis vel in Universitates conversae, vel saltem Universitatum exemplaria fuerunt. — *Alcuinus*, 735—804, scholae palatinae praepositus, postea Turonibus abbas factus, ibidem quoque scholam fundavit famosam. Varia scripsit, vir de litteris et scientiis optime meritus. — *Rhabanus Maurus*, 776—856, abbas Fuldensis, postea episcopus Moguntinus, scholam Fuldensem, primam totius Germaniae fundavit; opus encyclopaedicum 22 libris « de universo » scripsit. — *Paschasius Radbertus*, abbas Corbiensis, † 851, opere « de fide, spe, et caritate » res christianas dilucide pertractat. — Ast quamvis in his omnibus scholis vix aliud praeter grammaticam, arithmetica, cantum, et dialecticam doceretur, ut haec discerent laici nobiles hujus temporis aegre adduci potuerunt: obstabant nimirum mores et praepudicatae opiniones, penuria librorum et scriptorum; neglectus quoque linguae graecae et exemplarium graecorum mox multum retardavit philosophiae progressus. Notum omnibus est, in solis monasteriis conservatas fuisse scientias, et litteras, atque antiquitatis librorum quidquid nobis superest.

2° *Joannes Scotus Erigena*, initio saeculi IX in Hibernia (quae Magna Scotia dicebatur) natus, sub Carolo Calvo scholae palatinae Lutetiae praepositus, postea in recenti universitate Oxoniae sub Alfredo Magno docuit. Is primus systema philosophicum illis temporibus exstruxit libro « de divisione naturae » sed erroribus plenum et famosum, ac postea merito damnatum; cujus haec fere summa est:

- a) Cognitionis humanae principium est fides, veritates libris sacris contentae, et ratiocinatione explicandae; ergo religio et philosophia idem sunt.
- b) Quadruplex est natura: prima quae creat et non creatur, secunda quae

creatur et creat, tertia quae creatur et non creat, quarta quae nec creat nec creatur. Scilicet :

c) Prima natura est Deus, quae est in se, omnino indifferens, nihilum, intelligibilis. — Duplex est theologia : affirmativa et negativa. Haec est potior quatenus Deus melius per ignorantiam quam per scientiam cognoscitur; in eo enim omnia similia et dissimilia, opposita et contraria in unam harmoniam conveniunt.

d) Secunda natura est mundus idealis, i. e. ideae, formae rerum, antequam res sint creatae. Hae sunt rerum non solum causae exemplares, sed etiam causae primordiales; quas Pater fecerat in Filio suo; — illae formae sunt in Verbo Dei sine distinctione, et ab aeterno creatae, et ex nihilo, i. e. ex essentia divina.

e) Tertia natura est mundus sensibilis qui procedit ex causis suis primordialibus. Ista nempe in suos effectus distribuuntur, i. e. in genera et species, numeros differentiasque; — omnibus illis speciebus et differentiis unum esse subest, generalissima quaedam natura, communis omnium, ab uno et ex uno principio creata.

Unde autem sit individuatio, explicat ex essentia corporeitatis. Haec autem, seu materia, ex incorporalibus qualitatibus copulatur; cui materiae, adhuc informae, accedunt aliae incorporeae formae, et inde habentur individua corpora. — Unde corpus nihil est nisi cumulus accidentium insensibilium; subest autem natura tamquam substratum immobile.

Quae sit habitudo tertiae naturae cum secunda, explicat : nullam esse diversitatem quoad essentiam, sed solum quoad statum; ea enim quae sunt in aeternitate Verbi Dei, aliter sunt in temporalitate mundi constituta. Nec proinde effectus mundus realiter distinguitur a Deo.

f) Quarta natura est Deus in regressu rerum. Deus enim, ut est primum principium omnium quae in eo condita sunt, ita est et ultimus finis in quem omnia tendunt in quo quiescant et absorbeantur. — Admittit tamen poenas aeternas pro mala voluntate, scilicet privationem eorum omnium temporalium quae inordinate amavit.

Ex Neoplatonismo igitur multa hausit Erigena, Christianismo attemperare conatur, sed infelici ausu, in Pantheismum labitur. — Ejus scripta etiam post ejus mortem late vulgata fuerunt, et multum contulerunt ad excitandum *mysticismum dogmaticum* qui sequentibus saeculis viguit...

3° Saeculo X nullae fere litterariae vel scientificae lucubrationes inveniuntur, maxime ob commotiones politicas. — Unus prodiit memoratu dignus *Gerbertus*, Aureliacensis, monachus, postea episcopus, tandem summus pontifex sub nomine *Silvester II*, † 1003, in mathesi et philosophia Aristotelica versatissimus. — Alii minoris notae magistri scholas passim, in monasteriis praesertim fundabant et dirigebant.

4° Saeculo XI dialecticam, ultra modum, etiam revelationi praeponens *Berengarius*, 999—1088, Turonensis, in haeresim circa dogma Eucharistiae

lapsus est. Hic formam dialecticam in disputationibus primus induxit. — Hujus adversarius praecipuus fuit *Lanfrancus*, Paviensis, 1005—1089, scholasticus (i. e. professor) in monasterio Beccensi, postea archiepiscopus Cantuariensis. — Ejus praeclarior discipulus et successor tum in abbatis dignitate tum in archiepiscopatu, *S. Anselmus*, 1033—1109, Augustae Praetoriae (Aoste) natus, coevos suos ingenii sagacitate et scriptorum numero longe superavit; primusque in Occidente systematice ordinatam doctrinae christianae expositionem et explicationem tentavit; unde primus scholasticorum dicitur. Ex *S. Augustino* sublimia de rerum incommutabili veritate in Deo depromens, sed ultra modum, ad Ontologismum nonnihil inclinans, famosi argumenti ontologici existentiae divinae auctor fuit (cfr. Theol. natur. prop. 15), cui multum in reliquis explicandis innititur.

5° Saeculo isto XI fluente, exorta paulatim est philosophia et theologia *scholastica* (ita dicta ex titulo «scholastici» qui scientiarum professori apud benedictinos tribuebatur). — In philosophia scholastica tria sunt distinguenda : doctrina, methodus, et norma : — a) *doctrina* passim eas continet sententias quae a Socrate, Platone, Aristotele traditae, a S^{is} Patribus exploratae et probatae fuerant; — b) *methodus* sequitur Graecos, praesertim Aristotelem. Si Patres enim, etsi dialectica Socratica vel Aristotelica utebantur ad explicandam defendendamque fidem, non eo fruebantur otio ut quaestiones philosophicas in unum scientiae corpus ordinarent; scholastici autem ut id assequerentur usi sunt methodo praecipue analytica, et ea disputandi ratione dialectica, qua propositio prius declarata, rejectis deinde momentis partis adversae, propriis argumentis demonstratur; — c) *norma* philosophicae inquisitionis scholasticae est unitas veritatis, scilicet veritatem nunquam posse veritati contradicere; unde fiat ut si qua veritas superioris ordinis valide sit stabilita, huic nihil aliud contradictorium admitti possit. Scilicet veritati analyticae contrariam dari non posse experientiam; nec veritati revelatae ullam conclusionem rationalem; nam veritatem a Deo revelatam et ab infallibili Ecclesia propositam, ante omnia defendi, nunquam negari vel corrumpi debere. Ordinem tamen supernaturalem et naturalem minime confundebant, neque lumen rationis deprimebant, sed rationi fallibili beneficium luminis infallibilis, principii extrinseci, addebant. — Nec tamen omnes scholastici in tribus illis elementis sibi semper perfecte constiterunt. — Atque haec est philosophia in quam protestantes, janseniani, recentiores nostri fere omnes insurrexerunt, quam vanis declamationibus insecuti sunt, viri nempe stricti argumenti vim timentes et declinantes, neque eos cognoscentes quos ignorantiae ac barbariei incusabant. Diffiteri quidem nolumus aliquos Scholasticos, stylo nonnihil horrido et barbaro usos fuisse, et inutilibus justoque subtilioribus quaestionibus tempus trivisse, ingenia aliquantulum corrupisse et meliorem scientiarum progressum retardavisse; ast nihilominus certissimum est, generatim loquendo, Scholasticam non solum religioni sed etiam scientiis maximum praestitisse auxilium; et methodum

ipsam sobrie adhibitam scientificis inquisitionibus, veritatis demonstrationi, errorumque confutationi utilissimam esse; quae et plurimum ingenia exercuit, et utiles opiniones dilucidavit, et metaphysices scientiam ditavit, ac proinde progressui viam pandit.

6° Circa finem ejusdem saeculi XI acris et diuturna illa notissima pugna exorta inter *Nominales et Reales*. Scripserat nimirum Porphyrius in sua Isagoge, quam Boethius latinam faciens Occidentalibus communicaverat, verba haec: «De generibus et speciebus illud quidem sive subsistant, sive» in solis nudis intellectibus posita sint, sive subsistentia corporalia sint, an» incorporalia, et utrum separata a sensibilibus, an in sensibilibus posita» et circa haec consistentia sint, dicere recusabo; altissimum enim negotium est hujusmodi et majoris egens inquisitionis.» De hac quaestione circa objectivatem conceptuum universalium, jam antiquitus solutionem tentaverant Plato aliique, veriore docuerat Aristoteles; ast ex suspensio Porphyrii loquendi modo controversia nasci debebat apud Scholasticos, de re nempe in philosophia summi momenti, ex cujus recta vel prava solutione totam scientiam humanam dependere sentiebant (cfr. Logic. prop. 38—45).

a) *Roscellinus*, in Armorica natus, Compendiensi canonicus, nominalismum purum docuit circa 1089, universalia esse «meros flatus vocis;» exinde dogma Trinitatis haeretice deformavit. — Adversus hunc multum scripsit S. Anselmus de quo supra.

b) *Guillelmus Campellensis*, ex Bria oriundus, 1070—1121, Roscellini discipulus, contra magistrum suum realismum exaggeratum docuit.

c) *Petrus Abaelardus*, Nannetensis, 1079—1142, Guillelmi discipulus infelix et famosus, mediam viam tenere volens, Conceptualismum, nominalismum mitigatum, docuit. — Adversus hunc S. Bernardus multum verbo et scripto decertavit.

d) Eos secuti sunt illo saeculo plures, quorum notiores aliqui, v. c. *Gilbertus Porretanus*, episcopus Pictaviensis, † 1159; — *Amalricus* Carnutensis, Parisiis docens; — hujusque discipulus et successor, *David Dinantensis*; — qui varios errores ex Scoto Erigena suos fecerunt.

7° Contra abusus dialecticae eo tempore opposuerunt se:

a) *Hugo a S^o Victore*, mysticus, ejusque discipulus *Richardus*, veritates abstractas respicientes, omnia revocabant ad amorem et caritatem (cfr. infra).

b) *Petrus Lombardus*, Novarensis, episcopus Parisiensis, † 1164, Abaelardum magistrum habuit, et notissimus est suo libro: «Theologiae christianae sententiarum libri IV,» unde *Magister Sententiarum* dictus est. In hoc libro refert opiniones Patrum circa quaestiones tunc controversas, atque ita ingenia ad studia magis positiva revocavit.

c) *Alanus Insulensis*, Flander, monachus Cisterciensis, postea episcopus Antiodorensis, *Doctor Universalis*, † 1202, defensionem catholicorum dogmatum philosophicis potissimum argumentis exponendam suscepit, adversus Mahumetanos tunc grassantes, Judaeos, et haereticos.

d) *Joannes Salisburgensis*, 1110—1180, Anglus, sed episcopus Carnutensis, dialecticis vitio vertit quod scientiam in meris vocabulis constituent, ejusque applicationem ad res practicas et utiles negligent. Scripsit varia opera de physica, de morali, de re politica; pretiosa quoque monumenta historiae philosophiae scholasticorum suppeditavit.

§ 2. PHILOSOPHIA GRAECORUM ET SYRORUM.

1° Apud Graecos, post S^m Joannem Damascenum pauci philosophi, nempe aliqui peripatetici, inveniuntur; quorum notiores sunt:

a) *Photius*, patriarcha Constantinopolitanus, vir eruditus, schismatis auctor.

b) *Michael Psellus*, natus 1020, plura philosophica opera et commentarios reliquit, tum de ceteris tum praesertim de logica; — auctor versiculorum memorialium:

γράμματα ἔγραψε γραφίδι τεχνικός.
γράμμασιν ἔταξε χάρισι παρθένος ἱερόν.
ἔγραψε κάτεχε μέτριον ἄχολον,
ἅπασι σθεναρός, ἰσάνικς ἀσπίδι ὀμαλός, φέριστος.

Quales postea latini: barbara, celarent, darii, etc... at solae litterae vocales, non vero consonantes, significant.

c) Et post illos, saeculis XIII, XIV, alii aliqui commentarios et summulas in logicam confecerunt.

2° In Syria, post Nestorianae scholae Edessenae suppressionem sub Zenone Imperatore, plures in Persidem transmigrantes, scholas Nisibe et Gandisaporae fundaverunt; Platonis enim et Aristotelis philosophiae multum favebat Chosroes rex. Haec ultima schola etiam medicinae valde erat dedita, ex eaque postea prodierunt magistri qui Arabes medicinam et philosophiam docuerunt.

3° Apud Syros interea Monophysitae, Jacobitae, in Aristotelis studium ardentibus incubuerunt, praesertim in Scholis duarum urbium Resinae et Kinnesrinae.

§ 3. PHILOSOPHIA ARABUM.

Postquam late jam propagatum ac stabilitum fuit Arabum, Mahumeti sectatorum, regnum, tandem sub Kalifis, etiam litterarum et scientiarum aliqua cultura coepit oriri; atque philosophiae Neoplatonicae, sed mox fere unice Aristotelicae germina inter Arabes sparsa sunt, una cum medicina, a Christianis Syris et Graecis. — Primae scholae publicae fundatae fuerunt Bagdae et Bassorae in Syria, et paulo post etiam Cordubae in Hispania. — Aristotelis omnia opera versa fuerunt in linguam arabicam, quorum commentatores celebriores, philosophiaeque doctores praecipui fuerunt,

1° In Oriente:

a) *Alkendi*, Basrae ad mare persicum natus, † 870, in omnibus suis in verba Aristotelis jurans, nihil aliud ei addidit praeter sparsas quasdam notiones ex variis scientiarum generibus, nullo ordine nec iudicio, nullumque verum systema conficiens, ad rationalismum inclinans, minus orthodoxus a Mahumetanis habitus.

b) *Alfarabi*, Balahae in provincia Farab natus, † 950, Bagdae studuit ac postea docuit, deinde Aleppi et Damasei. Institit vestigiis Alkendi in admirando et commentando Aristotele, sed magis sapit Neoplatonismum.

c) *Avicenna*, 980—1037, natus in Afsenna, provinciae Bokhara, studuit Bagdae, aetatis anno 21 jam opera scientiae plena conscripsit, docuit in Ispahan, vir vino deliciisque valde deditus. Ejus famosus fuit liber: « canon medicinae, » qui per plura saecula maximae auctoritatis habitus est. In libris de logica, de physica, et de metaphysica, retinet et evoluit doctrinam Alfarabi: de universalibus recte disputat, item de constitutione corporum et hominis; de origine idearum recte, praeterquam quod intellectum agentem docet esse unum identicum pro omnibus hominibus, extra eos existentem; mundi materiam cum Aristotele dicit esse aeternam, creationem ex nihilo non agnoscit. De Deo cum Neoplatonicis errat.

d) *Algazel*, 1059—1111, natus Ghazzalah, provinciae Khorasan, docuit Bagdae, postea vixit in Syria Sufismi sectator. — In fide Mahumetanae theologiae orthodoxae sectator acerrimus, in philosophia scepticus. Libros scripsit, quorum uno placita et systemata philosophorum pulchre exponit, altero eadem sceptica crisi refutat, tertio suam sententiam positivam proponit. Hujus scriptorum effectus fuit fere interitus philosophiae in Oriente, ubi exinde jam nullus notandus occurrit doctor.

2° In Occidente :

a) *Avempace*, Caesaraugustanus, † 1138, medicus, mathematicus, astronomus, poeta, philosophus; vixit Hispali, Granatae, et in Africa, Kalifis Morabithis amicus. Plura scripsit nobis ut plurimum perdita. In libro « de regimine solitarii » animam ducit per gradus, ab inferiori animali instinctu, ad jugiter majorem libertatem ab omni materialitate et potentialitate, ad contemplationem formarum separatarum, in qua perfectam beatitudinem reponit.

b) *Abubacer* (seu Ibn Tophail), Gaditanus, 1100—1185, medicus, philosophus, poeta; obiit Marocci. Libro: « philosophus autodidactus » easdem sententias fere exponit atque Avempace de regimine solitarii, sed multo ulterius rem producens et evolvens, sub fictione historiae hominis qui sine ulla educatione, in insula deserta seipsum perficit, atque ad totam veritatem alcorani, sed figuris exutam, mystice contemplandam pervenit.

c) *Averrhoes*, Cordubensis, 1126—1198, patri in religiosis dignitatibus et politicis muneribus successit, postea Hispali; Califis variis vir gratus; tandem irreligionis accusatus, muneribus privatus, in Africam maroccanam migravit ibique vixit. — Philosophica multa scripsit, dictus est per excel-

lentiam *Commentator*. Potest ejus doctrina vocari eclecticismus desumptus ex peripatetismo et mysticismo neoplatonicorum Alexandrinorum, ita tamen ut peripatetismus ac praesertim logica aristotelica sit ejus basis. Refutavit quoque libros Algazeli scepticos. In ethicis maxime circa originem mali et concordiam attributorum Dei cum libertate humana versatur. — Errat maxime ubi intellectum humanum, tum agentem tum passibilem, docet esse unum identicum pro omnibus hominibus, immortalem, separatum ab anima humana quae jam immortalis non sit, quaeque ad cognitionem intellectualem non aliter concurrat quam eo quod sit subjectum passivum cui intellectus se communicet, in quo cognitionem efficiat; quae proinde ab anima beluina non essentialiter sed gradu tantum differat. — Errat etiam cum Aristotele Deo abnegans cognitionem et providentiam rerum minimarum mundanarum.

3° Generalis igitur philosophiae Arabum character fuit studium dialecticae, abstractionum methodicarum, et observationes naturae. Vix ulli apud eos conceptus novi, audaces, sublimes; paucissimae quoque quaestiones solvendae proponuntur; nihil fere nisi commentationes et solutiones jam datas et determinatas invenire est.

§ 4. PHILOSOPHIA JUDAEORUM.

1° Inter Judaeos late sparsa vigeat Cabbala, de qua cfr. supra. — Tempore dominationis Arabicae in Hispania, *Avicbron*, Malagensis, 1020—1070, primus Judaeorum novum aliquem progressum philosophicum ex Arabum scholis hausit, mixta nempe philosophemata ex Judaicis dogmatibus, Aristotelismo et Neoplatonismo. — Notissima est ejus sententia, omnes res mundanas, tum corporeas tum spirituales, esse ex materia et forma compositas, quia non aeternas, ac proinde ex potentia et actu constantes. — Creationem explicat per animae mundi emanationem ex Deo. — Plotini quidem opera non noverat, sed recentiorum Neoplatonicorum opera multa arabice versa legerat. — Apud reliquos Judaeos non multum influxum habuit Avicbron, bene vero apud Christianos fuit notus ac saepe citatus, praesertim apud Scotistas.

2° *Moses Maimonides* Cordubensis, 1135—1204, religiosas persecutiones fugiens, in Fez, deinde in Palaestina, tandem in Aegypto vixit. Is integrum Aristotelismum inter Judaeos vulgavit; qua in re eo maxime juvabatur quod propter sententias suas persecutionibus suorum congenerum notior factus est et plura loca peragrarare coactus. Irarum causa erat ejus oppositio Cabalisticis interpretationibus, ejusque interpretandi canon: scripturas esse quidem ad litteram intelligendas, nisi tamen evidens veritas rationalis opposita nos cogat ad interpretationem allegoricam acceptandam. Alias autem revelatas veritates, quarum nec realitatem nec impossibilitatem ratio ostendere potest, admittendas esse docet, v. c. creationem temporalem, providentiam divinam, una tamen cum libertate humana...

3° Alii tunc plures Judaei fuerunt noti, sed qui meras versiones operum Aristotelicorum, vel etiam commentarios aliquos ederent.

ARTICULUS 2.

Saeculis XIII et medio XIV.

Arabes scientias et litteras quas a Christianis Orientalibus, Graecis et Syris, hauserant, Occidentalibus postmodum restituisse videntur. Nam saeculis X, XI et XII multi Judaei et Christiani ex Gallia, Italia, Anglia et Germania, Arabum scholas, praesertim Cordubensem, frequentare coeperunt, ac doctrinam potissimum Averrhois Aristotelicam acceperunt; unde ex eo tempore Aristotelis opera fere omnia in scholas Christianas introducta sunt, versa in barbaram latinitatem, et quidem rarissime ex fonte originali, plerumque vero ex translatione syriaca et arabica. Multum hac in re juvabant Judaei; aliquo quidem discrimine, quod Christiani videlicet potius metaphysicae, logicae, litteris operam navabant, Judaei multo magis medicinae et physicae. — Praeterea versa in latinam linguam et late vulgata fuerunt opera Alfarabi, Avicennae, Algazeli, et imprimis Avicbron, et Averrhois, qui omnes, una cum Maimonide multum ad christianorum studia evolvenda contulerunt.

Atque haec quidem progressio scientiarum jam saeculo XI initium coepit per communicationem Occidentalium cum Oriente, sed ingens incrementum saeculo XII ab expeditionibus saecris in Palaestinam accepit. — Neque parum ad illam contulit aemulatio exorsa inter varia monasteria, quorum singula studiis, scientiis, et disciplina scholarum numeroque discipulorum excellere contendebant. Hinc jus canonicum institui coepit, ac studio ethicae data est opera. — Verum polemica praecipuas partes philosophiae diu occupavit, et philosophorum animos quasi absorbit.

Tota ista periodo duas inter Christianos non tam scholas quam expositionis methodos potius discernere possumus ac dividere. Sit ergo :

§ 1. Philosophi Scholastici.

§ 2. Philosophi Mystici.

§ 1. PHILOSOPHI SCHOLASTICI.

Periodus ista maximae evolutionis et perfectionis philosophiae ac theologiae scholasticae fuit. Introducta jam et amplius perspecta doctrina universa Aristotelis, simul cum multis ac magnis Arabum Judaeorumque commentariis, omnium pene animos ad se convertit. Sed quum apud illos commentatores, tum ex malo intellectu Aristotelici textus, tum ex Mahumetauis praejudiciis, tum ex rationalisticis aliquorum tendentiis, non pauci errores invenirentur contra Christiana dogmata, ac pericula pro fide, hinc factum est ut, sub nomine philosophiae Aristotelicae, variae propositiones, ex Averrhoae praesertim excerptae, in synodis damnarentur, v. c. de unitate intellectus pro omnibus hominibus, de aeternitate mundi, de mortalitate animae humanae, de defectu cognitionis et providentiae divinae, de contra-

dictione possibili inter veram philosophiam et veram theologiam, etc. Fuerunt item prohibita Aristotelis opera metaphysica et physica donec corrigerentur (1210, 1215, 1231, 1269). — Nihilominus omnes tunc doctores Christiani Occidentales, sicut in Theologia libros Petri Lombardi, ita in philosophia libros Aristotelis, duces sequebantur atque Commentariis ornaverunt. Mox quoque totam scientiarum illarum complexionem in unam harmonice systematicam synthesim conflare conati sunt : propriis nimirum summis theologicis.

1° *Alexander Halensis*, Anglus ex comitatu Glocesteriensi, dictus *Doctor Irrefragabilis* et *Theologorum Monarcha*, Franciscanus, docuit Parisiis, † 1245. Is primus universam Aristotelis philosophiam, multosque Arabum commentarios novit et ad Theologiam explicandam adhibuit. Jubente P. P. Innocentio IV summam universae theologiae confecit valde aestimatam.

2° *Guillelmus Arvernus*, Aureliacensis, episcopus Parisiensis, † 1249, libris «de universo» et «de anima» Arabum errores omnes acute persequitur et refutat. Praeter Aristotelicam doctrinam aliquas proprias habet sententias.

3° *Vincentius Bellovacensis*, Dominicanus, Sⁱ Ludovici filiorum magister, † 1264, in suo «speculo doctrinali, naturali et historiali» universam encyclopaedicam cognitionem humanam compilare tentavit, unde *Speculator* dictus est.

4° *Robertus Capito (Grosseteste)*, Anglus ex comitatu Suffolkiensi, studuit Oxoniae et Parisiis, postea episcopus Lincolnensis, † 1253, Papae vehemens adversarius. Commentarios in Aristotelem et in mysticam theologiam Areopagitae scripsit.

5° *B. Albertus Magnus*, Lauingianus Sueviae, 1193—1280, *Doctor Universalis*, Dominicanus, non minus ingenii tum vastitate tum subtilitate, quam indefessa diligentia insignis. Parisiis, Coloniae et alibi philosophiam ac theologiam publice docuit; legatus apostolicus in Polonia, postea Magister Sacri Palatii, episcopus Ratisbonensis; tandem omnibus cessit, ad cellulamque Coloniensem reversus, studiis ardentius incumbens, libris conscribendis deditus ad mortem usque fuit. — Is primus Christianorum in universos Aristotelis libros conscripsit proprios commentarios. Insuper theologiae expositionem ope Aristotelicae philosophiae composuit; aliosque libros variis de scientiis edidit. Motum scientificum ac philosophicum mirifice promovit, idque non modo quoad philosophiam proprie acceptam, et theologiam, sed etiam quoad scientias physicas et naturales, experientiam et observationem phaenomenorum commendans et ipse prosequens; primus inter Christianos historiam naturalem animalium, plantarum et mineralium ex integro atque scientificè tradere aggressus; quinimo et physiognomiae ac phrenologiae principia rationalia, sine stolidis nostri saeculi excessibus, constituit.

6° *S. Thomas Aquinas*, Neapolitanus, 1226—1274, *Doctor Angelicus*, Dominicanus, omnium Scholasticorum maximus solida doctrina, scientifica me-